

KNJIŽNICA NARODNOG MUZEJA SLOVENIJE

Anja Dular
Narodni muzej Slovenije
Ljubljana

Knjižnica Narodnog muzeja Slovenije pripada po međunarodnoj klasifikaciji knjižnica, kao i sve muzejske knjižnice, specijalnim knjižnicama. Njezin nastanak, veličina fonda i povijest daju joj posebno mjesto među njima. U Ljubljani, prijestolnici tadašnje austrijske provincije Kranjske, osnovan je godine 1821. Zemaljski muzej. Osnivanje te nove ustanove nije značilo samo veliki korak u očuvanju prirodne i kulturne baštine, već je time ispunjena i potreba za osnivanjem znanstvene i kulturne institucije koja bi je proučavala. Uz nju su djelovala i dva društva, Muzejsko i Povijesno, koja su muzeju osamdesetih godina prošlog stoljeća prepustila važne knjižnične zbirke. Kranjski zemaljski muzej je dakle u vremenu svoga nastanka udruživao funkcije koje je imala eponimna aleksandrijska ustanova.

Već od samog početka tu je djelovala i knjižnica. Pregled njezine povijesti s posebnim naglaskom na prezentaciji njezinih starijih fondova dao je Branko Reisp u monografiji *Knjižnica Narodnog muzeja*¹, i u članku napisanom povodom 175. godišnjice muzejske djelatnosti, gdje je nanizano nekoliko podataka o njenom radu tijekom zadnjih desetljeća². Pri tome je potrebno istaknuti još jednu činjenicu. Muzejska djelatnost i briga za očuvanje baštine u Sloveniji su se razvile tijekom 20 stoljeća, te se javila potreba za osnivanjem specijalnih muzeja. Iz dijela fondova tadašnjeg Narodnog muzeja 1923. godine nastao je Slovenski etnografski muzej, a 1944. godine Prirodoslovni muzej Slovenije. Pri tim podjelama nije se posezalo u fondove knjižnice, jedina podjela koja je do neke mjere zalazila u knjižničnu zbirku bila je pri osamostaljivanju Arhiva Slovenije (1926.), ali je stvarno izvedena tek tri desetljeća kasnije kada je ta ustanova dobila prostore u Grubarovoj palači. Tako se u našoj knjižnici nalaze ne samo najstarije publikacije iz područja humanističkih i društvenih znanosti, već je ona značajna i za prirodoslovne znanosti. S obzirom na takvu raznolikost fonda, ona dakle nije usporediva s knjižnicama ostalih slovenskih muzeja. Možemo je uspoređivati s nekim drugim muzejskim knjižnicama koje su nastajale u okviru muzejskih kuća ili su u njih uključene kasnije. Takav je primjer knjižnica Muzeja Slavonije u Osijeku u koju su bili uključeni fondovi gimnazije te ona po svojoj kompleksnosti odstupa od ostalih srodnih ustanova³. Savez muzeja Slovenije je 1992. godine izdao Vodič po slovenskim muzejima. U taj prikaz

uključeni su i podaci o knjižničnom fondu koje te ustanove čuvaju. Knjižnica Narodnog muzeja Slovenije, koja danas broji oko 150.000 naslova ima posebno mjesto u usporedbi s drugim knjižnicama muzejskih kuća. Po brojnosti je na drugom mjestu Slovenski školski muzej s 52.000 knjiga što je razumljivo, jer posjeduje bogatu zbirku udžbenika koji su se upotrebljavali u našim školama, a zatim slijede Moderna galerija, Gorički muzej, Narodna galerija, Loški muzej, Slovenski kazališni i filmski muzej, Muzej novije povijesti, Prirodoslovni muzej Slovenije, Gorenjski muzej i Pomorski muzej Sergeja Mašere, ako spomenem one koji su prije šest godina imali više od 10.000 svezaka.

Fond Knjižnice Narodnog muzeja Slovenije možemo podijeliti u dva dijela. Prvi je onaj gdje skupljamo literaturu kao pomoć strukama koje su zastupljene u muzeju. Tako pokušavamo steći status matične knjižnice za područje muzeologije i konzervatorske djelatnosti jer imamo bogat fond kako revijalnog tiska tako i monografija za ta područja. To je isto tako najbogatija knjižnica za studij numizmatike. Opsežne zbirke literature postoje i za područje arheologije, primjenjene umjetnosti, povijesti kulture i povijesti. Rast fonda nije ovisan samo o sredstvima koja u tu svrhu dobivamo jer većinu publikacija stječemo razmjenom sa srodnim slovenskim i prije svega stranim ustanovama. Danas im šaljemo osim kataloga povremenih izložbi i slijedeće periodične odnosno serijske publikacije: *Argo*, *Situla*, *Katalozi* i monografije i *Izvori: građa za materijalnu kulturu Slovenaca*. Takav način stjecanja građe nije se javio tek u novije vrijeme. Razmjenom publikacija Muzejskog i Povijesnog društva rastao je knjižnični fond već od sredine 19. stoljeća. U našim fondovima je na primjer došlo do stanke tijekom 70-im godina 19. stoljeća jer oba društva dulje vrijeme nisu ništa objavila pa u zamjenu nisu ništa ni primila. Za 1914. godinu imamo podatke da su na taj način primljene 184 publikacije od 114 znanstvenih društava, od kojih je 67 imalo sjedište u tadašnjoj Austro-Ugarskoj, a 47 u drugim europskim odnosno američkim gradovima⁴. Godine 1996. primili smo u zamjenu 1.018 knjiga, od toga 620 monografija i 398 svezaka periodičnih publikacija. S obzirom na to da sudjelujemo pri razmjeni literature s muzejskim i akademskim ustanovama u Europi i šire, zamjenom dolazimo do brojnih publikacija koje pomažu pri ocjenjivanju muzejske građe. Možda je među primljenim publikacijama, istina, nešto takvih koje će posjetitelji knjižnice rijetko uzeti u ruke, ali više je knjiga za koje nismo niti znali da su objavljene, a donose studije koje nam pomažu osvijetliti muzejske predmete. Taj tako dobro utvrđeni put razmjene stručne literature koju su knjižničari drugih institucija počeli uvoditi tek u doba elektronskih medija, među muzejske je ustanove uveden prije više od sto godina. Neka mi bude dozvoljeno da na ovom mjestu upozorim da moramo paziti pri modernizaciji i uključivanju

muzejskih knjižnica u te mreže i da ne smijemo zanemariti rast knjižnica. Ako ne iz drugih razloga onda radi toga da naše potomstvo u kut dvorane može postaviti vitrinu s "nepročitanom literaturom druge polovice 20. stoljeća".

Drugi dio fonda knjižnice je "povijesni". Tu je sabrana velika količina rijetkog tiska važnog za slovensku povijest. Uz starije znanstvene publikacije koje stručnjaci uvijek iznova uzimaju u ruke, ovdje imamo građu za više temeljnih područja. Navesti ću samo neke teme koje možemo studijski obraditi na temelju knjiga koje danas čuva knjižnica Narodnog muzeja Slovenije: knjige slovenskog protestantizma, tisak prvog ljubljanskog tiskara Janža Mandelca te više drugih knjiga može osvjetliti povijest 16. stoljeća u Sloveniji. Ta djela su već popisana i vrijednost im je procijenjena u monografiji *Knjige iz 16. stoljeća u knjižnici Narodnog muzeja*, koju je napisala Maja Žvanut⁵. Dalje možemo slijediti život u 17. stoljeću proučavanjem Valvasorjevih radova, čiji je cjelokupan opus sakupljen u knjižnici. Za povijest školstva važna su školska izvješća. Zbirka obuhvaća ne samo izvješća ljubljanskog liceja, klasične gimnazije i jezuitskih škola, već izvješća pučkih i srednjih škola iz drugih slovenskih i susjednih⁶ krajeva, najstarija su već iz 18. stoljeća. Kulturni život možemo pratiti iz sitnog tiska - poziva za razne koncerte, pobožnosti te društvenih izvješća i pravila. Što može bolje dočarati život u prošlom stoljeću od plakata koji poziva na predstavu Zemaljskog kazališta u Ljubljani i obznanjuje da predstava počinje točno u 7 sati, da je kraj u 10 sati navečer uz dodatak "Molimo doći u svečanoj odjeći"? S nešto mašte možemo predstaviti dolazak i odlazak kočija na kraju predstave. Isto tako i oduševljenje uz predstavu u čast rođendana Franca Prešerna 2. prosinca 1865. godine koju je na želju publike morala biti ponovljena za tjedan dana. Usput rečeno, na tim je plakatima Prešern prvi put nazvan "najvećim slovenskim pjesnikom". U našoj knjižnici imamo sačuvanu i zbirku plakata obiju ljubljanskih kazališta - slovenskog i njemačkog, od 1842. godine do 1914. godine. Možemo prošetati između starih časopisa - *Novosti*, *Složnost*, *Rana Danica*, *Slovenac*, *Slovenski narod*, *Jutro*, *Laibacher Zeitung*, *Telegraph officiel*, neki su od značajnijih. Nadalje, tu je važna zbirka prospekata za dječje knjige, najstariji je Mayrov iz 1678. godine, zatim Kornovi i Kleinmayerovi. Veliki dio tog sitnog tiska bio je nekad vlasništvo baruna Jožefa Kalasanca Erberga iz Doła kod Ljubljane. Uz dio njegove knjižnice danas su u fondu naše ustanove još tri nekad važne privatne biblioteke i to zbirka Anastasiusa Gruna (pseudonim za Antona Auersperga), Karla Dežmana i Miroslava Premruja. Među rukopisnom građom tu su zbirke Franca Prešerna, Žige Zoisa, Valentina Vodnika.

Uz toliko bogatstvo koje čuva knjižnica Narodnog muzeja Slovenije potrebno je pobrinuti se za njenu popularizaciju i upoznavanje šire javnosti s njenim fondovima. S obzirom na to

da ima praktično dva različita fonda koji zahtijevaju i drugačiji način uporabe i dostupnosti, radi se o dva različita puta. Od 1993. godine knjižnica je uključena u bazu slovenskih knjižnica COBISS, u koju postupno unosimo prije svega novije naslove. Posjetitelje upoznajemo s novitetima i na redovitim tjednim ogledima nove literature. Teže je s predstavljanjem starijeg fonda koji je dio muzealija. Radi zaštite od neprimjerenih učinaka koje uzrokuju prije svega svjetlost i toplina, uključivanje te građe u stalne izložbene postave je neprimjereno. S tom građom sudjelujemo na privremenim izložbama gdje su osigurani odgovarajući uvjeti. U zadnjih desetak godina knjižnična građa je prikazana na izložbama koje je organizirala matična kuća - "Slovenci u šesnaestom stoljeću" (1986.), "Slovenci 1789. godine" (1989) te drugi slovenski i strani muzeji - npr. "Bleiweis i njegovo vrijeme" (Kranj 1996.), "Napoleone e Campofornido" (Udine, 1997.). Drugi način prezentacije naših dragocjenosti je izdavanje faksimila. Iz našeg je fonda reproducirano deset knjiga: Mayrov katalog dječjih knjiga iz 1678. godine⁷, Parodije i satiričke pjesme Andreja Šustera Drabosnjaka⁸, Letak o pomorčini sunca promatranoj u blizini Vrhniko 28. siječnja 1664. godine⁹, Valvasorjev rad *Topografija moderne Kranjske*¹⁰, Florjančičeva Velika zemljopisna karta vojvodine Kranjske iz 1744. godine¹¹, Vodnikov Veliki kalendar za 1795., 1796. i 1797.¹², Prešernova Poezija po rukopisu koji čuvamo¹³. S novim dostignućima starog tiska, širu je javnost brojnim člancima upoznao Branko Reisp¹⁴. Tako je knjižnica i sa svojim "muzejskim" radom stručnjacima dobro znana.

Knjižnica Narodnog muzeja Slovenije dakle obavlja dvostruku funkciju, služi ostalim muzejskim djelatnicima pri njihovim istraživanjima i kao takva ima funkciju specijalne knjižnice u nekoj ustanovi. U problematici koja se tiče tog područja surađujemo s knjižničarima drugih institucija. Njen drugi dio, muzealije, daje temeljnu građu za postavu specijaliziranih muzejskih zbirki - tiskarstvo i novinarstvo kakvo poznajemo npr. u Njemačkoj. Tako je i suradnja u okviru muzejske mreže ICOM i njenog potpovjerenstva ICLM zadaća koja je još pred nama. Neispunjena zadaća je isto tako i globalno predstavljanje svih muzejskih knjižnica u Sloveniji po uzoru koji poznajemo iz Bavarke¹⁵, jer podaci koje je sakupila i predstavila Nada Češnovar 1993. godine¹⁶, većinom su samo kvantitativne prirode, a obrađeni su s gledišta knjižničarske struke, te im nedostaje još kvalitativno vrednovanje i predstavljanje fondova.

Prijevod sa slovenskog: PROFIKON

Bilješke:

1. B. Reisp, *Knjižnica Narodnog muzeja, Ljubljana 1976* (Kulturni i prirodni spomenici Slovenije: zbirka vodiča, 64).
2. A. Dular, *Knjižnica Narodnog muzeja u zadnjih 25 godina*, *Argo* 39, 1996, 68 str.

3. V. Burić, Stara gimnazijska knjižnica kao cjelina u knjižnici Muzeja Slavonije, Osječki zbornik 21, 1991., 175 str.
4. Društveni vjesnik, Carniloa 6, 1915., 79.
5. Ljubljana, 1988. (Situla 27).
6. Na primjer za Varaždin imamo izvješće gimnazije za 1823., 1827., 1828., 1842., 1843. i 1856., djevojačke ursulinske škole za 1860. i pučke škole za 1842. godinu.
7. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1966.
8. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1966.
9. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1966.
10. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.
11. Ljubljana: Slovenska knjiga, 1995.
12. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996.
13. Prvi put je bio reproduciran 1966. godine – Mladinska knjiga, drugo faksimilirano izdanje priprema Nova revija i pretpostavlja se da će izići u studenom 1998.
14. Uvodnik faksimiliranim izdanjima i prije svega slijedeći prilozi – Tri dragocjene stečevine Knjižnice Narodnog muzeja, Knjižnica 26, 1982., 207 str.; Mandelčevići ljubljanski tiskovi u Knjižnici Narodnog muzeja, Kronika 11, 1963., 51 str.; Prvi (protestantski) tiskar u Sloveniji Janez Mandelc, Povijesni časopis 47, 1993., 509 str.
15. Museumsbibliotheken in Bayern, Bibliotheks-Forum Bayern 16, 1988., 115 str.
16. Izgled specijalnih muzejskih knjižnica, Knjižnica 37/4, 1993., 83 str.

KNJIŽNICA SLOVENSKOGA ETNOGRAFSKOG MUZEJA: OD PRIRUČNE DO MODERNE SPECIJALNE KNJIŽNICE

Nena Židov

Slovenski etnografski muzej

Ljubljana

Počeci knjižnice Slovenskog etnografskog muzeja (u nastavku knjižnica SEM) povezani su s osnivanjem muzeja. Počeci muzeja zalaze u 1921. godinu, kada je na inicijativu Nika Županića u okviru Narodnog muzeja u Ljubljani osnovan

Etnografski institut koji se 1923. godine osamostalio kao Kraljevski etnografski muzej (Vurnik 1926.-1927.:139). Etnografski je muzej pri odvajanju od Narodnog muzeja dobio veći dio etnoloških zbirki, a isto tako je Narodni muzej novonastalom muzeju ustupio dio književnog fonda za priručnu etnološku knjižnicu (S.n. 1933.:294). U prvim godinama postojanja muzeja sakupljena je literatura iz područja narodnih pjesama, narodne književnosti i narodne medicine (Vurnik 1926.-1927.:142).

Knjižnica nije imala odgovarajući prostor i opremu, potrebnu literaturu niti knjižničara. Kada je muzej 1930. godine od Dravske banovine zatražio novu zgradu, izražena je i želja za dobivanjem posebnog prostora za knjižnicu (Vurnik 1930.-1931.:212), no muzej je na oboje morao čekati još nekoliko desetljeća. Kada je 1932. godine izvedena prva statistika knjižnica u javnim ustanovama u Sloveniji, knjižnica SEM je bila uvrštena među znanstvene i stručne knjižnice. Knjižnica je raspolagala sa 700 knjiga koje nisu bile obrađene. Bila je otvorena svaki dan od 8 do 14 sati, tj. u vrijeme kada je za posjetitelje bio otvoren i muzej. Godišnje je imala oko 30 posjetitelja koji knjige nisu mogli iznositi (Pivec-Stele 1933: 71,74). Teško si možemo predočiti kako je djelovala knjižnica u kojoj su knjige ležale u muzejskom uredu na podu (S.n. 1933:295). S povećanjem broja predmeta u zbirkama i porastom knjižničnog fonda prostorna skučenost muzeja i knjižnice postajala je sve veća.

Knjižnica se uzdržavala državnim dotacijama (Pivec-Stele 1933.: 74) koje su bile niske. Važnu ulogu pri dobivanju novih publikacija imala je muzejska periodička revija Etnolog koja je počela izlaziti 1927. godine i koju je muzej razmjenjivao s drugim sličnim ustanovama kako kod kuće tako i u inozemstvu. Krug ustanova se tijekom godina širio (Vurnik 1930.-1931.:216).